

مرتضی نی داوود

مرتضی نی داوود ، در خانواده ای موسیقی دوست ، در تهران چشم به جهان گشود. پدرش « **بالا خان** » نوازنده ی تنبک بود. مرتضی در سن پنج سالگی ، نزد خود با تار آشنا شد و با زحمت ، نواهایی از آن استخراج می کرد. پدرش به استعداد او پی برد و فرزند را نزد اساتید زمان به آموزش گذاشت. نخست نزد دو تن از تار نوازان گمنام به مدت کوتاه و نیز نزد میرزا حسینقلی ، بزرگترین استاد زمانه به شاگردی رفت.

محیط خانواده ی نی داوود محیط آرامی آکنده از ساز و

موسیقی بود به خصوص جو آن زمانه که خالی از هرگونه موسیقی مبتذل و وارداتی بود ، در پرورش ذوق وی سهم بسیاری داشت. نی داوود پس از گذران دوره ی ردیفهای میرزا ، نزد شاگرد او ، درویش خان رفت و کار خود را ادامه داد. نی داوود جوان بهترین و محبوب ترین شاگرد درویش شد و ضمن اتمام دوره ی کلاسهای وی ، سرپرستی قسمتی از اداره ی امور کلاس را بر عهده گرفت و طی سالها ، به دریافت سه مدال از دست درویش خان نائل شد. (مس ، نقره ، طلا)

بالا خان مایل نبود که موسیقی پیشه ی آینده ی نی داوود شود لیکن موسیقی ، تا سالهای پیشه ی اصلی هنرمند جوان شد و برادرانش ، موسی و سلیمان نیز همراه او بودند. طی همنشینی با هنرمندان در محافل مختلف ، با نوازندگان ارزنده ی دیگری آشنا شد که بعدها جزو دوستان و همکاران هنری او شدند.

نی داوود جوان پس از چند سال ، کلاس تعلیم تار را در خانه ی خود به صورت خصوصی دایر کرد و به تعلیم شاگردان پرداخت. از خصوصیات منحصر به فرد او ، غریزه ی قوی او در کشف استعداد های جوان و نا شناخته بود و تعلیم آنان. قمرالملوک وزیری ، غلامحسین بنان ، مبوب ضرابی و چند تن دیگر از کسانی هستند که قسمتی یا همه ی رشد و ترقی خود را مدیون مساعی نی داوود هستند. در این سالها او به همراه قمرالملوک وزیری کنسرتهای متعددی در تهران ، شیراز ، اصفهان ، همدان و مشهد بر پا کرد و در همدان به همراه عارف قزوینی کنسرتهای متعددی داد که بسیار مورد توجه واقع شد. نی داوود جوان در حدی از رشد و تعالی بود که اساتید کهنسال و زبده ی موسیقی با رغبت همراه وی می نواختند و کنسرت می دادند ؛ از جمله طاهرزاده ، حاج خان ، نایب السلطنه و درویش خان. در تهران همراه با پیانوی مرتضی محجوبی و آواز تاج اصفهانی کنسرتی از طرف روزنامه ی ناهید داد و تاج در حضور فرخی یزدی مدیر روزنامه ی طوفان این شعر فرخی را خواند و آواز این طلبه ی جوان بسیار مورد توجه قرار گرفت:

گر نرسد آن هم اضطراب ندارد

فرخی از زندگی خوش است به نانی

هنگام وفات درویش خان نیز به همراه پیانوی مرتضی محجوبی و آواز دوامی و طاهرزاده کنسرتی به یاد درویش داد . از سال ۱۳۰۷ که دوباره ضبط صفحه در ایران رواج گرفت ، نی داوود صفحاتی از خود به یادگار گذاشت که بسیاری از آنان ماندگار ترین آثار در موسیقی ایرانی هستند. غیر از تکنولوژی هایش ، مهمترین صفحات او همراه قمرالملوک وزیری است، غیر از اینها نی داوود چندین تصنیف عارف را به همراه قمرالملوک وزیری در این صفحات خوانده است و نظر به اینکه این تصانیف در زمان عارف پر شده

است ، از لحاظ درستی اجرا اصیلتر و معتبر تر از اجراهایی است که در سالهای بعد از این آثار شد از جمله « گریه کن که گر » در مایه ی دشتی که به یاد کلنل محمدتقی خان پسیان سروده شده است . و « چه شورها » در شور . در این صفحات که بسیاری از آنها دوباره با آواز ملوک ضرابی کاشانی ضبط و منتشر شد ، ویلون موسی خان نی داوود ، ضرب رضا روانبخش و پیانوی مرتضی محجوبی ، ساز نی داوود و آواز قمر را همراهی کرده است. از زیبا ترین تصانیفی که در آن دوره حاصل این همکاری بود ، تصنیف دشتی « آتشی در سینه دارم جاودانی » است که شعر آن از پژمن بختیای می باشد.

نی داوود پس از تعطیل کلاس خود در خیابان ناصریه (ناصر خسرو امروز) ، با اجازه وزارت فرهنگ آن روز ، در کوچه بختیاری ها در خیابان علاء الدوله (فردوسی امروز) مدرسه ای دایر کرد که آن را به یاد استاد خود ، مدرسه درویش نامید. در این مدرسه تار ، سه تار ، ویلون و آواز تدریس می شد. وی با نیرو و دلسوزی به تدریس در کلاس می پرداخت و تا زمانی که ضعف و ناتوانی بر او غلبه نکرده بود به کار تدریس ادامه می داد. معروف ترین کسانی که در این مدرسه به تعلیم موسیقی پرداختند و یا معلومات خود را تکمیل کردند عبارتند از ؛ قمرالملوک وزیری و ملوک ضرابی کاشانی (آواز) ، حسن عذاری (استاد تار و موسیقیدان بنام آذربایجانی) ، ارسلان درگاهی (سه تار) ، حسین سنجری (تار) . لازم به تذکر است که ویلون در این مدرسه به شیوه ی کمانچه کش های قدیم تدریس می شد و طرز آموزش و نواختن ، همان روش حسین خان اسماعیل زاده و علیرضا خان چنگی بود.

از سال ۱۳۱۹ رادیو افتتاح شد ، وی به همراه بزرگانی چون صبا ، قمر ، محجوبی ، شهنازی ، درگاهی ، روانبخش ، سماعی و دیگران به نوازندگی پرداخت. اما هیچگاه از رادیو و طرز اداره آن تشکیلات راضی نبود و عاقبت از آنجا بیرون آمد و دیگر به رادیو باز نگشت و تا سالها بر خلاف عدم رضایت باطنی او از نوار های سابقش استفاده می شد.

در این سالها از آنجا که دیگر در رادیو کاری نداشت و مدرسه به خاطر غیر انتفاعی بودنش کفاف تامین معاش او را نمی کرد ، به موسیقی پرداخت و فعالیت موسیقی خود را به همان مدرسه منحصر کرد. روش تعلیم او در مدرسه همان روش میرزا حیسنقلی و درویش بود و مبنای آموزش و اجرای موسیقی سنتی ، دقیقاً همان بود که نی داوود در کودکی و جوانی از این اساتید آموخته بود . در این سالها او و چند تن دیگر مانند سعید هرمزی ، نور علی برومند ، سلیمان امیر قاسمی ، عبدالله دوامی و ارسلان درگاهی کسانی بودند که آرام و بی صدا شیوه ی او را حفظ کردند و تعلیم دادند.

مرتضی خان نی داوود ، در سالهای بین ۱۳۵۵-۱۳۲۵ عملاً دیگر در رادیو و سازمانهای دولتی مربوط به موسیقی ظاهر نشد و فقط دو باره به دادن کنسرت پرداخت که آخرین آنها در مرداد سال ۱۳۳۸ به یاد قمرالملوک وزیری بود.

مهمترین خدمات نی داوود ، ضبط ردیف های موسیقی ایران در نوار است که از مهمترین مراجع برای پژوهش موسیقی سنتی به شمار می آید . در دهه ۱۳۵۰ رادیو از او دعوت به این کار کرد . نی داوود با وجود کهولت سن ، پذیرفت و طی ماهها کار ، تعداد ۲۹۷ نوار آماده شد که شامل تمام محفوظات این پیر استاد بود از آموخته هایش. و نیز شامل گوشه هایی مهجور که اکثر موسیقیدانان میان سال و جوان ایرانی را با آنها آشنایی نبود. جالب توجه اینکه ، نی داوود با اینکه از طرف مسئولین رادیو اصرار فراوانی شده ، در قبال این زحمت طاقت فرسا هیچگونه هدیه و مبلغی را را نپذیرفت و اظهار داشت :

« من برای وطنم این کار را کرده ام ... دلم به همین خوش است . دیگر موسیقی ما نمی تواند پایمال بدخواهان شود... » .

در اواخر دهه ی ۱۳۵۰، استاد پیر به همراه فرزند و خانواده ی خود به خارج از کشور مهاجرت کرد و اکنون نیز در آن سوی آب ها ، به یاد ایران و موسیقی است و هنوز می نوازد. با موسیقی و برای موسیقی زنده است و می گوید : « اگر روزی دستهایم از کار بیفتد، خواهم مرد ». مرتضی نی داوود از لحاظ ارزشیابی موسیقیایی ، یک نوازنده ی کامل العیار موسیقی سنتی ایران است و در ادامه ی منطقی راه افرادی چون آقا غلامحسین ، میرزا حسینقلی و درویش خان . هرگاه صفحات نی داوود شنیده شود این پیوستگی عمیق و ریشه دار بیشتر مشخص می گردد . از امتیازات خاص نی داوود در نوازندگی پنجا و مضراب بسیار پر

قدرت اوست که در بین نوازندگان هم عصرش به ندرت نظیر او یافت می شود . به خصوص در نواختن ضربی ها که نی داوود در آن مهارت کاملی را داراست (به خاطر فراگیری تنبک در حین آموزش که از ارکان آموزش موسیقی سنتی ایران در قدیم بوده است) . صدا دهی درخشان تار از ویژگیهای نوازندگی اوست . مهمترین خصیصه ی نی داوود ، ایمان او به میانی موسیقی سنتی و اجرای اصیل و درست آنهاست و پرهیز از اختلاط کورکورانه موسیقی غربی با ایرانی و پرهیز شدیدتر از بدعت گذاری های نابخردانه در نوازندگی . در تصنیف سازی و ساختن پیش در آمد ، چهار مضراب و رنگ نیز نی داوود تابع قدما است و ساخته هایش در سبک درویش خان و رکن الدین مختاری است ولی از لحاظ ارزش و زیبایی هم طراز بهترین آنها نیست . خلاقیت و سازندگی او هنوز هم ادامه دارد و جای آن است که این نوار ها از طرف نزدیکان او به درستی ثبت و ضبط شود و به یادگار بماند .

و سخن آخر ، آنچه که نی داوود را جانشین خلف برای درویش می سازد ، اخلاق انسانی و نجابت عظیم اوست که همواره مورد نقل و تایید اساتید موسیقی بوده است . خوشرویی ، حوصله زیاد ، عزت نفس و مناعت طبع او به خصوص هنگام کنسرتهاایش (که همه ی آنها به نفع امور خیریه و ایثار بود) و عدم استفاده ی مادی از مدرسه اش ، آن هم در زمانی که موسیقی را وسیله ای برای تجارت قرار می دادند ، وی را در این جایگاه رفیع مستحکم تر می سازد.

منبع : مردان موسیقی سنتی و نوین ایران (جلد اول ، صفحه ۲۸-۳۴)
تالیف : حبیب اله نصیری فر

شهر آشوب

سایت فرهنگی و هنری شهر آشوب ، پشتیبان فرهنگ و موسیقی ایرانی

URI: <http://www.shahrashoob.com>

Email: info@shahrashoob.com